

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

ПЕТРОВ Павло
ГОЛОВКО Іван

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до семінарських занять
з дисципліни: «Геополітика»

ДНІПРО, 2025

УДК: 321

Рекомендовано Вченою радою факультету суспільних наук і міжнародних відносин Протокол № 1 від 18.09.2025 р.

Рецензент:

Іщекно І.В.

д-р. політ. наук, проф., завідувач кафедри міжнародних відносин
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Воронова Т.В.

канд. політ. наук, доц., доц. кафедри політології, соціології та
публічного управління Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара

П 29 Петров, П., Головка, І. (2025). Методичні рекомендації до семінарських занять з дисципліни: «Геополітика». ДНУ: Електронне видання. 51.

Методичні рекомендації до семінарських занять з навчальної дисципліни «Геополітика» призначені для студентів спеціальності 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. Вони розкривають зміст основних тем курсу, спрямовані на розвиток аналітичного мислення, формування просторового бачення міжнародних процесів і здатності до комплексного аналізу глобальних викликів. Рекомендації ґрунтуються на міждисциплінарному підході, включають актуальні приклади та сприяють практичній та теоретичній підготовці студентів до професійної діяльності у сфері міжнародної політики, дипломатії, безпеки тощо.

ЗМІСТ

Вступ	4
Тема 1. Геополітичне мислення: еволюція стратегічних моделей світового устрою	5
Тема 2. Цифрові технології як ресурс геополітичної могутності держав	10
Тема 3. Держава в умовах цифрової модернізації: внутрішні реформи та зовнішньополітичні наслідки	15
Тема 4. Імідж держави як інструмент «м'якої сили» у глобальному інформаційному середовищі	20
Тема 5. Кіберпростір і гібридні конфлікти як новий вимір геополітичного протистояння	25
Тема 6. Субнаціональні актори та мережеві формати міжнародної взаємодії	31
Тема 7. Національні інтереси України у системі сучасних геополітичних координат	36
Тема 8. Геоекономічна конкуренція та правові режими регулювання глобальної взаємодії	41
Рекомендована література	47

ВСТУП

Методичні рекомендації до семінарських занять з навчальної дисципліни «Геополітика» призначені для здобувачів вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Вони спрямовані на організацію системної роботи студентів у форматі семінарів, розвиток навичок аргументованої дискусії, критичного мислення та прикладного аналізу просторових вимірів міжнародної політики.

Метою навчальної дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти системного розуміння закономірностей просторової організації міжнародних відносин, геополітичних інтересів держав і наддержавних акторів, а також здатності здійснювати комплексний аналіз сучасних геополітичних процесів у глобальному та регіональному вимірах. Семінарські заняття у межах дисципліни покликані забезпечити перехід від засвоєння теоретичних підходів до їх практичного застосування: аналізу геополітичних стратегій, інтересів та поведінки акторів, оцінювання міжнародних інтеграційних процесів, а також розгляду місця України у сучасній системі міжнародних відносин.

Зміст і структура рекомендацій передбачають проблемно-аналітичний та міждисциплінарний підхід: поєднання політичної географії, теорій міжнародних відносин, безпекових студій, історичного та регіонального аналізу. Матеріали методички орієнтовані на роботу з джерелами (наукові тексти, доктринальні документи, аналітичні звіти, статистика, карти), підготовку коротких аналітичних виступів, участь у дебатах, виконання кейсових завдань і формування обґрунтованих висновків.

Вивчення дисципліни та робота на семінарських заняттях забезпечують формування наступних компетентностей за ОПП:

- ЗК07. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК14. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.
- СК07. Здатність аналізувати міжнародні інтеграційні процеси у світі та на Європейському континенті, та місце в них України.
- СК08. Усвідомлення національних інтересів України на міжнародній арені.
- СК11. Здатність аналізувати природу та еволюцію міжнародних організацій, їх місця у системі міжнародних відносин, основних форм та перспектив співпраці України з ними.
- СК14. Знання про природу, джерела та інститути зовнішньої політики держави.

Методичні рекомендації покликані уніфікувати вимоги до підготовки та участі студентів у семінарах, окреслити очікувані навчальні результати й критерії оцінювання, а також сприяти формуванню професійної культури академічної дискусії, доброчесності й відповідальності у роботі з інформацією та аналітичними матеріалами.

ТЕМА 1. ГЕОПОЛІТИЧНЕ МИСЛЕННЯ: ЕВОЛЮЦІЯ СТРАТЕГІЧНИХ МОДЕЛЕЙ СВІТОВОГО УСТРОЮ

Мета семінару

- сформувані базове розуміння **геополітичного мислення** як способу пояснювати міжнародну політику через простір, ресурси, комунікації та силу;
- порівняти **морську** і **континентальну** парадигми та побачити їх у сучасній стратегії держав;
- осмислити геополітичні підходи **постбіполярної доби** (після холодної війни);
- розібрати цивілізаційний підхід і межі його застосування;
- зрозуміти, що таке **географічний детермінізм**, чому його критикують і чим замінюють;
- пояснити, як і чому трансформуються **центри сили** у XXI столітті;
- сформувані аргументовану позицію: чи можливий універсальний геополітичний «шаблон» світового порядку.

Очікувані результати навчання

Після семінару студент(ка) вміє:

- пояснювати ключові поняття: геополітика, геостратегія, геоекономіка, Heartland/Rimland, sea power/land power, центр сили, баланс сил, цивілізаційний підхід, детермінізм;
- порівнювати моделі (школи/парадигми) за критеріями: актори, простір, інструменти сили, стратегічні цілі, обмеження;
- застосовувати концепції до сучасних кейсів (логістика, морські шляхи, континентальні коридори, регіональні конфлікти);
- робити короткий аналітичний продукт: порівняльна матриця, концептуальна карта, міні-brief, сценарій.

Питання 1. Порівняльний аналіз класичних шкіл геополітики: морська та континентальна парадигми

Теоретичне пояснення

У класичній геополітиці часто протиставляють дві великі логіки:

Морська парадигма (sea power)

- сила базується на контролі морських комунікацій, торгівлі, флоті, портах, океанських «вузлах»;
- економіка і вплив поширюються через глобальні маршрути, колоніальні/постколоніальні мережі, союзи;
- ключова ідея: хто контролює моря та вузли торгівлі – той впливає на світовий порядок.

Континентальна парадигма (land power)

- сила базується на контролі території, сухопутних комунікацій, ресурсів, стратегічної глибини;

- безпека – через буферні зони, коридори, контроль «центрального простору»;
- ключова ідея: хто контролює «серцевину» континенту та сухопутні маршрути – той здатен диктувати правила.

⚠ Сучасність не знищила ці логіки, а змішала їх: морські ланцюги постачання + сухопутні коридори + повітря/космос/кіберпростір.

Практичне завдання 1: «Порівняльна матриця sea power vs land power»

Формат: пари/групи.

Інструкція:

1. Створіть таблицю з 6 рядків:
 1. що вважається «простором сили»;
 2. головні ресурси/інструменти;
 3. типові загрози;
 4. стратегічна мета;
 5. типові союзи/коаліції;
 6. слабкі місця моделі.
2. Заповніть для **морської** і **континентальної** парадигм (коротко, тезами).
3. Напишіть 5–6 речень: яка модель краще пояснює сучасну конкуренцію – і в яких умовах?

Вихід: матриця + висновок.

Практичне завдання 2: «Карта вузлів і коридорів»

Формат: малі групи.

Інструкція:

1. Оберіть регіон (Європа–Азія, Індотихоокеанський регіон, Середземномор'я тощо).
2. Позначте (словесно або схематично) 5 «вузлів» і 3 «коридори»:
 - вузли: протоки, порти, логістичні хаби, «пляшкові горлечка»;
 - коридори: морські маршрути/залізничні/енергетичні.
3. Поясніть: які актори зацікавлені в контролі/доступі? Які ризики (блокада, конфлікт, санкції)?
4. Висновок: що важливіше – вузли чи коридори?

Вихід: схема/список + пояснення.

Питання 2. Геополітичні концепції у контексті постбіполярного світу

Теоретичне пояснення

Постбіполярний світ (після холодної війни) змінив «оптику» геополітики:

- зникла жорстка двополярність → з'явилися багаторівневі конкуренції;
- зросла роль регіонів, мереж, недержавних акторів;
- геоекономіка (санкції, ланцюги постачання, енергетика, технології) стала рівноцінною геостратегією.

Пояснювальні рамки, які часто застосовують:

- багатополарність/поліцентризм;
- регіоналізація та конкуренція блоків;

- «повернення великої політики» і силового стримування;
- технологічно-логістична конкуренція (інфраструктури, коридори, стандарти).

Практичне завдання: «Концептуальна карта постбіполярності»

Інструкція:

1. На аркуші (або в тексті) створіть карту з центром: «постбіполярний світ».
2. Від нього — 6 гілок:
(а) структура системи; (б) актори; (в) інструменти сили; (г) конфлікти; (д) економіка/технології; (е) інститути.
3. Для кожної гілки — 3 тези + 1 приклад.
4. Висновок (4–5 речень): яка «логіка» сьогодні домінує — баланс сил чи взаємозалежність?

Вихід: карта + висновок.

Питання 3. Цивілізаційний підхід у сучасних міжнародних відносинах

Теоретичне пояснення

Цивілізаційний підхід розглядає світ як взаємодію великих культурно-історичних спільнот із власними цінностями, ідентичністю, моделями влади та розвитку.

Сильні сторони:

- пояснює роль ідентичності, історичної пам'яті, цінностей;
- показує довготривалі культурні межі співпраці/конфлікту.

Обмеження і ризики:

- схильність до надмірних узагальнень («усі такі»);
- ігнорування внутрішньої різноманітності суспільств;
- небезпека перетворення аналізу на ідеологію.

Практичне завдання: «Дебати: цивілізації чи інтереси?»

Теза для дискусії: «У ХХІ ст. конфлікти пояснюються більше цивілізаційними відмінностями, ніж державними інтересами.»

Інструкція:

1. Дві команди: «підтримую» / «заперечую».
2. Кожна команда готує:
 - 3 аргументи;
 - 2 приклади;
 - 2 контраргументи до опонента.
3. 3 хв виступ → 3 хв опонування → 2 хв підсумок.
4. Нейтральна група формулює «компромісний висновок»: де підхід корисний, а де — шкідливий.

Вихід: усна дискусія + 5–6 речень спільного висновку.

Питання 4. Географічний детермінізм і його критика в сучасній науці

Теоретичне пояснення

Географічний детермінізм – уявлення, що географія (розміри, клімат, ресурси, вихід до моря, рельєф) «визначає» політику та долю держав.

Критика в сучасній науці:

- географія створює **умови**, але не «вирок»;
- політичні інститути, технології, економіка, культура можуть компенсувати або підсилювати географічні фактори;
- глобалізація і технології (логістика, зв'язок, енергетика) переробляють значення простору.

Сучасні підходи часто говорять про **географічні обмеження + людський вибір**.

Практичне завдання: «Факторний аналіз: географія vs інститути»

Інструкція:

1. Оберіть державу (будь-яку) і визначте 3 географічні фактори (положення, ресурси, вихід до моря, сусіди тощо).
2. Для кожного фактора запишіть:
 - як він може бути перевагою;
 - як може бути вразливістю;
 - якою політикою/технологією це можна компенсувати.
3. Висновок: що було важливішим у її розвитку – географія чи інститути? (7–8 речень)

Вихід: таблиця + висновок.

Питання 5. Трансформація центрів сили у XXI столітті

Теоретичне пояснення

«Центр сили» у XXI ст. – це не лише армія, а комбінація:

- економіки й фінансів,
- технологій і інновацій,
- демографії та людського капіталу,
- військових спроможностей,
- інституційної привабливості (норм, союзів, довіри),
- контролю над логістикою, енергетикою, даними.

Трансформація центрів сили відбувається через:

- перерозподіл виробництва і технологічних ланцюгів,
- регіональні блоки,
- санкційну політику й економічну безпеку,
- технологічну конкуренцію.

Практичне завдання: «Профіль центру сили (6 вимірів)»

Формат: групи.

Інструкція:

1. Оберіть 3 актори:
 - глобальний лідер;

- регіональний центр;
 - «середня держава» з амбіціями.
2. Оцініть кожного за 6 вимірами (1–5 балів): економіка, технології, військова сила, союзницькі мережі, інституційна привабливість, ресурсно-логістичний контроль.
 3. Поясніть по 1–2 речення, чому такі оцінки.
 4. Висновок: хто набирає силу і за рахунок чого? Де вразливості?
- Вихід:** таблиця + висновок.

Питання 6. 🌟 Чи можлива універсальна геополітична модель світового порядку?

Теоретичне пояснення

Універсальна модель – це «єдина формула», що пояснює світовий порядок незалежно від часу і контексту. Проблема в тому, що:

- світ різний за регіонами (історія, режими, економіка);
- з'являються нові домени (кібер, космос, дані), які не вкладаються в класичні карти;
- актори змінюються (корпорації, мережі, міста).

Тому частіше працює не одна модель, а **набір лінз**: простір + економіка + технології + ідентичність + інститути.

Підсумкове практичне завдання: «Власна модель-лінза (3 правила)»

Формат: групи або індивідуально.

Інструкція:

1. Запропонуйте «модель-лінзу» з 3 правил (короткі формули), які допомагають аналізувати геополітику сьогодні. Напр.: «хто контролює вузли логістики – має важіль впливу»; «технології змінюють географію»; «ідентичність задає межі легітимності».
2. До кожного правила додайте 1 приклад.
3. Опишіть, що ваша модель **не пояснює** (обмеження).
4. Презентація 2 хв.

Вихід: 3 правила + приклади + обмеження.

Питання для підсумкової рефлексії

1. Морська чи континентальна логіка більше визначає сучасні конфлікти – і чому?
2. Чи цивілізаційний підхід – це аналітика чи політичний інструмент?
3. Де закінчується роль географії і починається роль вибору політики?
4. Що сьогодні важить більше у «центрі сили»: технології чи територія?
5. Чи потрібна універсальна модель, чи краще мати кілька «лінз» для різних ситуацій?

ТЕМА 2. ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК РЕСУРС ГЕОПОЛІТИЧНОЇ МОГУТНОСТІ ДЕРЖАВ

Мета семінару

- показати, як ІКТ та цифрові технології перетворилися на **ресурс геополітичної сили** (поруч із територією, населенням, економікою, армією);
- пояснити механізми перерозподілу глобальної влади через **дані, платформи, стандарти, інфраструктуру**;
- розібрати природу **техноглобалізму** та наслідки цифрової нерівності між державами;
- зрозуміти роль глобальних цифрових корпорацій як **квазігеополітичних акторів**;
- проаналізувати конкуренцію держав за контроль над цифровою інфраструктурою та ланцюгами постачання;
- осмислити цифровий суверенітет як політичну концепцію та практичний набір інструментів;
- оцінити вплив ШІ на баланс сил, безпеку та стратегічну стабільність.

Очікувані результати навчання

Після семінару студент(ка) вміє:

- пояснювати поняття: цифрова/інформаційна сила, data power, платформна влада, стандартизація, техноглобалізм, цифрова нерівність, критична цифрова інфраструктура, цифровий суверенітет, AI power;
- аналізувати кейси: санкції на технології, контроль експортів, залежність від хмар/чипів/кабелів, платформні правила;
- пов'язувати технології з геополітичними стратегіями (стримування, коаліції, «економічна безпека»);
- створювати короткі аналітичні продукти: матриця залежностей, карта інфраструктури, порівняльний профіль держав;
- аргументовано обговорювати компроміси: безпека ↔ відкритість ↔ інновації ↔ права.

Питання 1. Інформаційно-комунікаційні технології як інструмент перерозподілу глобальної влади

Теоретичне пояснення

ІКТ змінюють геополітику, бо переводять частину сили у:

- **дані** (хто збирає/обробляє – той впливає);
- **стандарти** (хто задає протоколи й правила – той формує ринок і поведінку);
- **інформаційні потоки** (видимість, наративи, мобілізація);
- **інфраструктуру** (кабелі, дата-центри, супутники, хмари);

- **технологічні залежності** (чипи, ОС, хмарні сервіси, мережеве обладнання).

Це створює нові інструменти влади:

- санкції/експортний контроль,
- «відключення» доступу до ключових сервісів,
- нав'язування технічних стандартів,
- кіберзасоби впливу.

Практичне завдання: «Ланцюг цифрової сили (ресурс → важіль → ефект)»

Формат: пари.

Інструкція:

1. Оберіть 3 цифрові ресурси: дані / стандарти / хмара / чипи / кабелі / платформи.
2. Для кожного побудуйте ланцюг із 4 елементів:
ресурс → важіль впливу → політична/економічна дія → геополітичний ефект.
3. Додайте по 1 прикладу (узагальнено, без прив'язки до конкретної країни, якщо не хочете).
4. Висновок (5–6 речень): який ресурс найсильніший і чому?

Вихід: 3 ланцюги + висновок.

Питання 2 Техноглобалізм і цифрова нерівність у міжнародній системі

Теоретичне пояснення

Техноглобалізм – глобальна інтеграція через технології: транснаціональні ланцюги інновацій, ринки даних, платформи, глобальні стандарти та інфраструктури.

Але техноглобалізм нерівний:

- країни-лідери контролюють ключові технології, стандарти, капітал і таланти;
- країни, що наздоганяють, часто стають залежними від імпорتنих рішень і платформ;
- формується цифровий «центр–периферія» (як у класичній світ-системі, але в цифровій формі).

Наслідки:

- залежність у безпеці й економіці,
- слабший голос у встановленні правил,
- ризик «пастки відставання» через брак кадрів і інвестицій.

Практичне завдання: «Портрет цифрової нерівності (3 рівні)»

Формат: групи 3–4.

Інструкція:

1. Оберіть умовну країну «А» (лідер) і «В» (периферія/наздоганяє).
2. Порівняйте на 3 рівнях:

- інфраструктура (доступ, швидкість, надійність),
 - людський капітал (освіта, кадри),
 - технологічна база (виробництво/інновації/екосистема).
3. Для кожного рівня:
- 2 причини відмінностей,
 - 2 геополітичні наслідки (залежність, переговорна позиція, безпека).
4. Запропонуйте 3 політики скорочення розриву (реалістичні).
- Вихід:** таблиця + короткий план політик.

Питання 3. Глобальні цифрові корпорації як нові геополітичні актори

Теоретичне пояснення

Цифрові корпорації стають геополітичними, коли:

- контролюють інфраструктуру (хмари, магазини застосунків, платіжні системи);
- встановлюють правила доступу (модерація, стандарти, API);
- володіють даними мільйонів/мільярдів користувачів;
- впливають на інформаційний простір і політичні процеси;
- можуть співпрацювати з державами або конфліктувати з ними (регулювання, санкції, локалізація даних).

Вони діють як «вузли влади», які:

- можуть підтримати або підважити державні стратегії,
- формують нову «платформну» геополітику.

Практичне завдання: «Карта влади цифрової корпорації (6 блоків)»

Інструкція:

1. Оберіть тип корпорації: платформа/хмарний провайдер/виробник екосистеми/AI-компанія.
2. Заповніть 6 блоків:
 - інфраструктура (що контролює),
 - дані (які й навіщо),
 - правила (які «правила гри»),
 - географія (де сильна/де обмежена),
 - політика (взаємодія з державами),
 - ризики (монополія, безпека, цензура, санкції).
3. Сформулюйте висновок: у чому її геополітичний «важіль»?

Вихід: карта (таблиця/схема) + 5 речень висновку.

Питання 4. Конкуренція держав за контроль над цифровою інфраструктурою

Теоретичне пояснення

Цифрова інфраструктура – це:

- фізичні мережі (підводні кабелі, дата-центри, вежі зв'язку),
- логічні системи (маршрутизація, DNS, хмари),

- технологічні ланцюги (чипи, обладнання, програмні екосистеми).

Контроль над інфраструктурою дає:

- стійкість (не паралізуватися зовнішнім тиском),
- економічні вигоди,
- можливості спостереження/впливу,
- інструмент санкцій або обмеження доступу.

Практичне завдання: «Матриця критичної інфраструктури (що/де/хто/ризик)»

Формат: групи.

Інструкція:

1. Складіть перелік 8 елементів цифрової інфраструктури (кабелі, супутники, дата-центри, мобільні мережі, хмарні сервіси, чипи, ОС, DNS/сертифікати).
2. Для кожного заповніть:
 - хто контролює (державна/приватні компанії/зовнішні постачальники),
 - рівень залежності (низький/середній/високий),
 - ключові ризики (3 типи: технічні/політичні/економічні),
 - 1 захід зниження ризику (диверсифікація, резерви, стандарти).
3. Висновок: де найбільша вразливість і чому?

Вихід: таблиця.

Питання 5. Цифровий суверенітет: концепція та практичні виклики

Теоретичне пояснення

Цифровий суверенітет – прагнення держави:

- контролювати критичні цифрові ресурси,
- встановлювати правила для платформ і даних,
- забезпечувати кіберстійкість,
- зменшувати залежність від зовнішніх технологій.

Практичні виклики:

- баланс між суверенітетом і відкритістю (ризик «цифрової ізоляції»);
- висока вартість власної інфраструктури;
- дефіцит кадрів;
- ризик «vendor lock-in» навіть у суверенізаційних проектах;
- права людини: контроль може перетворитися на наднагляд.

Практичне завдання: «Трикутник політики: суверенітет–ринок–права»

Формат: пари.

Інструкція:

1. Намалуйте трикутник: суверенітет – ринок/інновації – права.
2. Розмістіть 6 інструментів політики:
 - локалізація даних,
 - вимоги до платформ,
 - державна хмара,

- відкриті стандарти,
 - експортний контроль,
 - цифрова ідентифікація.
3. Для кожного інструмента запишіть: що виграємо і що втрачаємо.
 4. Висновок: яка модель найбільш життєздатна для «середньої держави»?
- Вихід:** схема + висновок.

Питання 6. Штучний інтелект як фактор зміни балансу сил у світі

Теоретичне пояснення

ШІ стає ресурсом сили через:

- автоматизацію розвідки й аналізу (швидкість рішень);
- зростання продуктивності в економіці;
- військові застосування (автономні системи, наведення, логістика);
- інформаційні інструменти (синтетичні медіа, персоналізований вплив);
- переваги «екосистеми» (дані + обчислення + кадри + доступ до ринку).

Ризики: гонка озброєнь у ШІ, зниження порогу атак, нестабільність через помилки/ескалацію.

Підсумкове практичне завдання: «Профіль AI-могутності держави (4 ресурси)»

Формат: групи 3–4.

Інструкція:

1. Оберіть 2 держави для порівняння (лідер + наздоганяюча/регіональна).
2. Оцініть за 4 ресурсами (1–5):
 - дані (обсяг/якість/доступ),
 - обчислення (центри, GPU/хмари),
 - кадри (освіта, дослідники, індустрія),
 - інститути/ринок (регулювання, інвестиції, екосистема).
3. Визначте, у чому головна перевага кожної і головна вразливість.
4. Запропонуйте 3 кроки стратегії для держави, що наздоганяє: як «закрити розрив» без ізоляції.

Вихід: таблиця + стратегічні кроки.

Питання для підсумкової рефлексії

1. Який цифровий ресурс найчастіше стає «важелем» міжнародного тиску: дані, стандарти, чипи чи хмари?
2. Чи техноглобалізм неминуче веде до нерівності – чи її можна зменшити політикою?
3. Чи можуть цифрові корпорації діяти як «геополітичні союзники», чи вони завжди прагнуть автономії?
4. Де межа між цифровим суверенітетом і цифровою ізоляцією?
5. Чи ШІ збільшує стабільність (краща оборона), чи нестабільність (дешевші атаки)?

ТЕМА 3. ДЕРЖАВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ: ВНУТРІШНІ РЕФОРМИ ТА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ

Мета семінару

- показати, як цифрова модернізація держави (е-урядування, цифрові сервіси, відкриті дані) впливає на **міжнародний авторитет** і «переговорну вагу»;
- розібрати зв'язок між цифровою демократією та **легітимністю** політичної влади;
- проаналізувати, як соцмережі змінюють політичну участь, мобілізацію та керованість публічної сфери;
- встановити взаємозв'язок між **внутрішньою інституційною стабільністю** та зовнішньою геостратегією;
- порівняти підходи різних держав до цифрової модернізації управління (без «копіювання», з аналізом контексту);
- оцінити ризики цифрової трансформації для політичної стабільності та інструменти їх зниження.

Очікувані результати навчання

Після семінару студент(ка) вміє:

- пояснювати поняття: e-government, GovTech, цифрова держава, цифрова демократія, легітимність, інституційна спроможність, стратегічні комунікації, кіберстійкість;
- аналізувати, як внутрішні реформи створюють зовнішньополітичні ефекти (довіра, інвестиції, союзи, «репутаційний капітал»);
- оцінювати вплив соцмереж на політичну мобілізацію, поляризацію та керованість;
- робити короткі аналітичні продукти: «паспорт реформи», матриця ризиків, порівняльний дайджест держав;
- аргументовано дискутувати про компроміс: ефективність ↔ прозорість ↔ безпека ↔ права.

Питання 1. Електронне урядування як чинник зміцнення міжнародного авторитету держави

Теоретичне пояснення

Міжнародний авторитет формується не лише дипломатією, а й **якістю державного управління**. Е-урядування підсилює авторитет, коли:

- демонструє керованість і професійність держави (державні послуги працюють стабільно);
- зменшує корупційні ризики через цифрові сліди процедур;
- підвищує прозорість (відкриті дані, зрозумілі сервіси);
- робить державу привабливішою для партнерств, інвесторів, донорів.

Для геополітики це означає: більше довіри → сильніша позиція у переговорах → більше підтримки у кризах.

 Практичне завдання: «Ланцюг авторитету: реформа → довіра → зовнішній ефект»

Формат: пари.

Інструкція:

1. Оберіть 1 цифрову реформу (е-послуги, е-закупівлі, е-реєстри, е-митниця, цифрова ідентифікація).
2. Побудуйте ланцюг із 6 кроків:
реформа → внутрішній ефект → сигнал назовні → реакція партнерів/інвесторів → зовнішньополітичний ефект → довгостроковий результат.
3. Додайте 2 «умови успіху» (що треба, аби реформа стала переконливим сигналом).
4. Висновок: який крок ланцюга найуразливіший?

Вихід: схема + 6–7 речень.

Питання 2. Цифрова демократія та її вплив на легітимність політичної влади

 Теоретичне пояснення

Цифрова демократія – використання цифрових інструментів для участі громадян: петиції, консультації, бюджети участі, електронні сервіси зворотного зв'язку, онлайн-дискусії.

Вона може підсилювати легітимність, якщо:

- громадяни бачать реальний вплив (прозорі правила + результат);
- підвищується підзвітність влади;
- зменшуються бар'єри участі.

Але є ризики:

- «імітація участі» (символічні опитування без наслідків);
- нерівність доступу (цифровий розрив);
- маніпуляції, ботоактивність, «шум» замість дискусії.

 Практичне завдання: «Аудит інструменту участі: реальний вплив чи імітація?»

Формат: малі групи.

Інструкція:

1. Оберіть інструмент (умовно: онлайн-петиції / е-консультації / бюджет участі).
2. Оцініть його за 7 питаннями:
 - хто може брати участь і які є бар'єри?
 - як забезпечується доброчесність (ідентифікація, захист від ботів)?
 - чи зобов'язана влада реагувати?
 - чи прозорі критерії відбору пропозицій?
 - чи є вимірюваний результат (рішення/бюджет/зміни)?
 - чи є звітність про виконання?
 - чи є механізм апеляції/скарг?
3. Висновок: що треба змінити, щоб це стало джерелом легітимності (3 кроки)?

Вихід: чек-лист + висновок.

Питання 3. Соціальні мережі та трансформація політичної участі громадян

Теоретичне пояснення

Соцмережі змінюють участь громадян, роблячи її:

- швидкою, масовою, емоційно зарядженою;
- більш горизонтальною (самоорганізація);
- більш залежною від алгоритмів і «вікон видимості».

Позитиви:

- мобілізація, контроль влади, доступ до альтернативних поглядів.

Негативи:

- поляризація, ехо-камери, радикалізація;
- дезінформація, маніпуляції;
- «clicktivism/slacktivism» – участь без довгострокової дії.

Практичне завдання: «Механіка мобілізації: тригер–наратив–мережа–ефект»

Формат: групи.

Інструкція:

1. Оберіть тип кейсу (узагальнено): протест, кампанія за реформу, вибори, антикорупційний скандал.
2. Заповніть модель:
 - тригер (що стало стартом),
 - наратив (як це пояснювали),
 - мережа (хто поширював: інфлюенсери/групи/медіа),
 - ефект (що змінилося: порядок денний, поведінка, рішення).
3. Додайте блок «побічні ефекти» (поляризація, фейки, травля, репресії).
4. Висновок: коли соцмережі підсилюють демократію, а коли – дестабілізують?

Вихід: схема + 8–10 речень.

Питання 4. Взаємозв'язок внутрішньої інституційної стабільності та зовнішньої геостратегії

Теоретичне пояснення

У геополітиці діє проста логіка: **слабка держава – слабка стратегія**. Внутрішня інституційна стабільність впливає на зовнішню політику через:

- передбачуваність (партнери вірять зобов'язанням),
- спроможність виконувати рішення (policy implementation),
- стійкість до зовнішнього тиску (санкції, шантаж, інформаційні атаки),
- контроль над ресурсами та кордонами (державність як основа геостратегії).

Цифрові реформи можуть:

- підсилити інститути (прозорість, ефективність),
- або створити нові злами (витоки даних, недовіра, кібератаки).

Практичне завдання: «Матриця стабільності: інститут → цифровізація → зовнішня вразливість»

Формат: групи 3–4.

Інструкція:

1. Оберіть 4 інститути: вибори, суди, податкова/митниця, реєстри/соцвиплати, поліція/безпека (будь-які 4).
2. Для кожного заповніть:
 - яку цифровізацію впроваджують,
 - що покращується всередині країни,
 - яка виникає вразливість (кібер/репутаційна/політична),
 - який зовнішній актор може використати це (узагальнено: конкуренти, хакерські групи, медійні мережі),
 - 1 захисний механізм.
3. Висновок: які інститути треба цифровізувати першими, а які – обережніше і чому?

Вихід: таблиця + висновок.

Питання 5. Досвід США та інших держав у цифровій модернізації управління

Теоретичне пояснення

Міжнародний досвід важливо читати як набір **принципів**, а не «копіювати сервіс»:

- user-centric дизайн (держава як сервіс),
- цифрова ідентифікація і сумісність реєстрів,
- прозорі закупівлі та GovTech-підходи,
- data-driven управління,
- кіберстійкість як базова умова.

Типова проблема: «вітринна цифровізація» без реформ бек-офісу, кадрів, законодавства і безпеки.

Практичне завдання: «Порівняльний дайджест (3 держави)»

Формат: групи.

Інструкція:

1. Оберіть 3 держави для порівняння (США + 2 інші).
2. Для кожної:
 - 2 ключові цифрові реформи (коротко),
 - модель управління реформою (хто координує),
 - бар'єри/скандали/помилки (що пішло не так або було складним),
 - ефект (для громадян/бізнесу/міжнародного іміджу).
3. Узагальніть 4 «уроки», які можна перенести в іншу країну (і 2, які не перенесеш без контексту).

Вихід: таблиця + список уроків.

Питання 6. ⚠️ Ризики цифрової трансформації для політичної стабільності

📖 Теоретичне пояснення

Цифрова трансформація може створювати політичні ризики:

- 🔪 кібератаки/витоки → криза довіри до держави;
- 🧩 нерівність доступу → відчуття несправедливості;
- 📄 помилки в реєстрах/алгоритмах → соціальна напруга;
- 👁️ надконтроль/спостереження → конфлікт із правами людини;
- 🔔 інформаційні атаки та «репутаційні шторми» у соцмережах.

Стійкість залежить від: прозорості, комунікації, захисту даних, резервних процедур, навчання кадрів.

🔧 Підсумкове практичне завдання: «Радар ризиків цифрової модернізації (6 ризиків + протидії)»

Формат: групи.

Інструкція:

1. Визначте 6 ризиків (мінімум):
 - 2 кіберризики,
 - 2 соціально-політичні,
 - 2 інформаційно-репутаційні.
2. Для кожного ризику вкажіть:
 - ймовірність (низька/середня/висока),
 - масштаб наслідків (низький/середній/високий),
 - 1 протидію (технічну або політичну),
 - 1 комунікаційний крок (як пояснити суспільству).
3. Висновок: які 2 ризики найнебезпечніші – і чому?

Вихід: таблиця/схема + висновок.

🔍 Питання для підсумкової рефлексії

1. 🏛️ Чи може сильне е-урядування компенсувати слабку дипломатію?
2. 🗳️ Коли цифрова демократія підсилює легітимність, а коли – лише створює «ілюзію участі»?
3. 🔔 Соцмережі роблять державу більш відкритою чи більш вразливою?
4. 🌐 Чи можлива сильна геостратегія без внутрішньої інституційної стабільності?
5. ⚠️ Який ризик цифрової трансформації є критичнішим: кібербезпека чи криза довіри?

ТЕМА 4. ІМІДЖ ДЕРЖАВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ «М'ЯКОЇ СИЛИ» У ГЛОБАЛЬНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Мета семінару

- показати, як **зовнішньополітичний імідж** працює як ресурс геополітики й підсилює «м'яку силу»;
- розрізняти **PR, стратегічні комунікації, публічну дипломатію та державний брендинг** (і розуміти, де вони перетинаються);
- навчитися порівнювати іміджеві стратегії держав (цілі → аудиторії → меседжі → інструменти → ризики);
- проаналізувати цифрову дипломатію та публічну комунікацію як інструмент швидкого міжнародного впливу;
- розібрати механізми «репутаційних війн» і типові моделі атак у глобальному медіапросторі;
- відпрацювати базові навички кризових комунікацій держави під час міжнародних конфліктів.

Очікувані результати навчання

Після семінару студент(ка) вміє:

- пояснювати поняття: soft power, public diplomacy, strategic communications, nation branding, репутаційний капітал, наратив, фрейм, інформаційна кампанія, кризова комунікація;
- аналізувати імідж як елемент геополітичної стратегії (які цілі він обслуговує і для кого);
- ідентифікувати інструменти репутаційних атак і пропонувати контрзаходи;
- створювати комунікаційні продукти: ключові меседжі, Q&A, коротка заява, план кампанії на 7–10 днів;
- оцінювати компроміси: переконливість ↔ правдивість ↔ швидкість ↔ юридичні ризики.

Питання 1 Зовнішньополітичний імідж як складова геополітичної стратегії

Теоретичне пояснення

Зовнішньополітичний імідж – це не «картинка», а **інструмент** досягнення стратегічних цілей. Він впливає на:

- готовність партнерів до союзів і підтримки;
- інвестиції, кредити, довіру до контрактів;
- легітимність позицій держави в міжнародних інституціях;
- схильність міжнародної аудиторії «вірити» у кризові моменти;
- ставлення до діаспори та міграційні режими.

Імідж працює як «капітал»: його накопичують довго, а втратити можна швидко.

 Практичне завдання: «Імідж → ціль → інструмент → ефект (геополітичний ланцюг)»

Формат: пари.

Інструкція:

1. Оберіть 1 стратегічну ціль держави (вступ до союзу, санкційна коаліція, залучення інвестицій, міжнародна підтримка під час конфлікту).
2. Побудуйте ланцюг з 5 кроків: **іміджевий сигнал → сприйняття аудиторії → політичне рішення партнерів → практична дія → геополітичний ефект.**
3. Додайте 2 приклади сигналів (прозорість, гуманітарність, інноваційність, надійність).
4. Висновок: який елемент найважче контролювати?

Вихід: схема + короткий висновок.

Питання 2. PR-технології та стратегічні комунікації в міжнародних відносинах

 Теоретичне пояснення

У міжнародних відносинах важливо розрізняти:

- **PR:** керування репутацією через медіа, події, історії (storytelling), роботу з лідерами думок;
- **стратегічні комунікації:** узгоджена система меседжів держави, яка підтримує політичні рішення та довгострокову мету;
- **публічна дипломатія:** робота з іноземною аудиторією (культура, освіта, пояснення політики, діалог);
- **державний брендинг:** формування стійких асоціацій про країну (цінності, стиль, образ).

Ключ: комунікація сильна тоді, коли підтверджується діями (policy + proof).

 Практичне завдання: «Комунікаційний конструктор (меседж-пакет)»

Формат: малі групи.

Інструкція:

1. Отримайте «ситуацію» від викладача (міжнародна криза, підписання угоди, гуманітарна ініціатива).
2. Складіть меседж-пакет:
 - 1 головний меседж (1 речення),
 - 3 підмеседжі для різних аудиторій (партнери/медіа/громадськість),
 - 3 «докази» (факти/цифри/дії),
 - 2 спікери (хто має говорити і чому),
 - 2 ризики (що можуть перекрутити) + як запобігти.
3. Коротка презентація (2 хв).

Вихід: one-page меседж-пакет.

Питання 3. 🌐 Порівняльний аналіз іміджевих стратегій різних держав

📖 Теоретичне пояснення

Порівняння має сенс, якщо є критерії. Іміджеві стратегії зазвичай відрізняються:

- цільовими аудиторіями (молодь, бізнес, політичні еліти, діаспора);
- ключовими «образами» (інноваційність, безпека, культура, гуманітарність);
- каналами (медіа, соцмережі, культурна дипломатія, форуми);
- стилем (офіційний/людський/емоційний/технократичний);
- стійкістю до криз (чи є протоколи реагування).

🔧 Практичне завдання: «Порівняльна матриця іміджу (3 держави × 6 параметрів)»

Формат: групи 3–4.

Інструкція:

1. Оберіть 3 держави (будь-які).
2. Заповніть матрицю за 6 параметрами:
 - 🎯 стратегічна мета іміджу,
 - 👤 цільові аудиторії,
 - 🧠 ключові асоціації/наративи,
 - 🔊 канали і інструменти,
 - 🤝 партнери (культура/освіта/бізнес/діаспора),
 - ⚠️ ризики/вразливості (що найболючіше).
3. Висновок: чия стратегія більш послідовна і чому?

Вихід: таблиця + 6–8 речень висновку.

Питання 4. 📱 Цифрова дипломатія та публічна комунікація

📖 Теоретичне пояснення

Цифрова дипломатія – це публічна дипломатія в режимі онлайн:

- офіційні акаунти МЗС, посольств, лідерів;
- швидкі реакції на події (real-time diplomacy);
- робота з іноземними медіа та інфлюенсерами;
- «соціальне слухання» (social listening) для розуміння аудиторій.

Перевага: швидкість, доступ, масштаб.

Ризик: емоційність, помилки, вирвані цитати, мемізація, ескалація.

🔧 Практичне завдання: «Аудит цифрової дипломатії (8 пунктів)»

Формат: пари.

Інструкція:

1. Оберіть умовний акаунт посольства/МЗС (або реальний – за бажанням).
2. Оцініть за 8 пунктами:
 - 🎯 чіткість цілей і аудиторії,
 - 📄 узгодженість меседжів,
 - 🌐 мультимовність,
 - 📊 візуальна/дана переконливість (інфографіка, факти),

- діалог (відповіді, Q&A),
- регулярність,
- кризові реакції (чи є приклади),
- ризики (що може вдарити по репутації).

3. Запропонуйте 5 покращень на 14 днів.

Вихід: короткий аудит + план покращень.

Питання 5. Репутаційні війни у глобальному медіапросторі

Теоретичне пояснення

Репутаційна війна – боротьба за «право на інтерпретацію» подій і за те, хто виглядає:

- надійним/ненадійним,
- жертвою/агресором,
- цивілізованим/токсичним,
- потрібним союзником/ризиком.

Типові інструменти:

- ярлики та стійкі негативні асоціації;
- дезінформація, псевдодокази, «витоки»;
- меми й висміювання;
- атаки на довіру до інституцій і союзів.
-

Практичне завдання: «Профіль репутаційної атаки (ціль–наратив–канал–тригер)»

Інструкція:

1. Оберіть тему для атаки (права людини, корупція, військові дії, економіка, екологія).
2. Заповніть профіль:
 - ціль (що підірвати: довіру, союз, інвестиції),
 - наратив (1–2 речення),
 - канали (де поширюється),
 - тригери (що використовують як «доказ»),
 - аудиторії (кому адресовано),
 - вразливості держави (що реально проблемне).
3. Запропонуйте 3 лінії захисту: фактологія, контрнатив, «довірені голоси» (експерти/партнери).

Вихід: таблиця + короткий план відповіді.

Питання 6. Кризові комунікації держави в умовах міжнародних конфліктів

Теоретичне пояснення

Кризова комунікація держави має три завдання:

1. зберегти довіру (всередині та назовні),
2. не допустити ескалації через слова,

3. забезпечити інформаційну дисципліну (узгодженість).

Принципи:

- 🕒 швидко, але обережно (краще «перевіряємо», ніж вигадувати);
- 📌 один центр повідомлень + узгоджені спікери;
- 📄 факти + контекст + наступні кроки;
- 🤝 контакт із партнерами паралельно з публічною комунікацією.

**Підсумкове практичне завдання: «Антикризовий пакет
(заява + Q&A + план 24 год)»**

Формат: групи.

Ситуація (умовно): міжнародний інцидент / провокація / витік / звинувачення в медіа.

Інструкція:

1. 📄 Заява (120–180 слів): фактологія + позиція + що робимо.
2. ❓ Q&A: 6 складних питань журналістів + короткі відповіді (2–3 речення).
3. 📅 План на 24 години:
 - 0–60 хв: верифікація, координація, «чернетка позиції»;
 - 1–6 год: брифінг, робота з партнерами, моніторинг медіа;
 - 6–24 год: докази, уточнення, інтерв'ю/комунікація з аудиторіями.
4. ⚠️ 5 «не можна» (не звинувачувати без доказів, не ескалувати, не іронізувати, не приховувати очевидне тощо).

Вихід: пакет на 1–2 сторінки.

Питання для підсумкової рефлексії

1. 🌀 Чи може імідж реально змінити геополітичний результат, якщо матеріальна сила обмежена?
2. 🔔 Де межа між стратегічними комунікаціями та маніпуляцією?
3. 🗉 Чи цифрова дипломатія робить державу сильнішою, чи вразливішою?
4. ⚔️ Чому в репутаційних війнах інколи перемагає не факт, а «історія»?
5. 🚒 Яке важливіше у кризі: швидкість реакції чи абсолютна точність – і як їх поєднати?

ТЕМА 5. КІБЕРПРОСТІР І ГІБРИДНІ КОНФЛІКТИ ЯК НОВИЙ ВИМІР ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Мета семінару

- розібрати сутність **гібридних конфліктів** і логіку «сірої зони» між миром і війною;
- зрозуміти кіберпростір як **геополітичний домен** (поряд із сушею/морем/повітрям/космосом);
- навчитися аналізувати інформаційні операції та стратегічні наративи як інструменти міжнародних конфліктів;
- оцінити міжнародно-правові підходи до регулювання кіберпростору (норми, обмеження, проблеми атрибуції);
- пояснити, як технологічні санкції та експортний контроль стають інструментом геополітичного тиску;
- сформувати уявлення про можливості колективної цифрової безпеки: коаліції, стандарти, обмін даними, спільні реакції.

Очікувані результати навчання

Після семінару студент(ка) вміє:

- пояснювати поняття: гібридна війна, сіра зона, кіберстримування, атрибуція, критична інфраструктура, інформаційна операція, стратегічний наратив, технологічні санкції;
- розрізняти типи кібератак і інформаційних впливів (шпигунство/саботаж/делегітимація/втручання у вибори);
- застосовувати «каркас аналізу конфлікту» до кейсів (цілі → інструменти → аудиторії → ефект → ризики);
- робити практичні продукти: матриця гібридних інструментів, threat model, профіль наративу, план реагування;
- аргументувати обмеження міжнародного права у кіберсфері та можливі напрями розвитку норм.

Питання 1. Гібридна війна: сутність та основні інструменти

Теоретичне пояснення

Гібридна війна – поєднання військових і невійськових засобів тиску для досягнення політичних цілей, часто без формального оголошення війни. Вона працює через:

- воєнні дії (обмежені/проксі/нерегулярні);
- саботаж і диверсії;
- розвідка і кібершпигунство;
- інформаційні операції (підрих довіри, поляризація);
- економічний тиск (санкції, енергетика, блокади);
- юридичні/дипломатичні маневри (lawfare, «легалізація» наративів).

Особливість: інструменти підбирають так, щоб **уникати прямої відповідальності** і залишатися нижче порогу «жорсткої» відповіді.

 **Практичне завдання: «Матриця гібридних інструментів
(ціль → засіб → ефект)»**

Формат: групи 3–4.

Інструкція:

1. Оберіть 3 цілі гібридного тиску:
 - делегітимація влади,
 - послаблення економіки,
 - руйнування союзів/коаліцій (або свої).
2. Для кожної цілі підберіть 4 інструменти (військові/кібер/інформаційні/економічні).
3. Для кожного інструмента вкажіть:
 - який ефект очікується (коротко),
 - які ризики для нападника (викриття, санкції, ескалація).
4. Висновок: які інструменти найбільш «вигідні» в сірій зоні і чому?

Вихід: матриця + 5–6 речень висновку.

Питання 2. Кібербезпека як складова національної та міжнародної безпеки

 Теоретичне пояснення

Кібербезпека – це не лише «захист комп'ютерів», а захист:

- критичної інфраструктури (енергетика, транспорт, фінанси, медицина, зв'язок);
- державних реєстрів та систем управління;
- виборчих процесів і довіри до інститутів;
- ланцюгів постачання (supply chain) і залежностей від технологій.

Міжнародний вимір:

- кібератаки часто транскордонні;
- потрібні обмін інформацією та спільні стандарти;
- кіберінциденти можуть ескалувати політичні конфлікти.

 **Практичне завдання: «Threat modeling для держави
(активи → загрози → захист)»**

Формат: групи.

Інструкція:

1. Складіть список 8 «активів», які треба захищати (реєстри, енергосистема, зв'язок, банківська система, урядові сайти, логістика, вибори, комунікації посадовців).
2. Для кожного активу визначте:
 - 2 загрози (DDoS/злам/фішинг/інсайдер/шкідливе ПЗ),
 - 1 наслідок (технічний + політичний),
 - 2 заходи захисту (технічний + організаційний).
3. Позначте ★ 3 «критичні точки», де збій буде найболючішим.
4. Висновок: які 5 пріоритетів кіберстійкості?

Вихід: таблиця + список пріоритетів.

Питання 3. 📣 Інформаційні операції та стратегічні наративи у міжнародних конфліктах

📖 Теоретичне пояснення

Інформаційна операція – скоординовані дії для впливу на сприйняття та поведінку аудиторій.

Стратегічний наратив – «велика історія», яка пояснює, хто правий, хто винний, що є нормою, і яке рішення «логічне».

У конфліктах наративи працюють, щоб:

- легітимізувати свої дії;
- деморалізувати опонента;
- посіяти сумнів у союзників;
- розколоти суспільство.

🧩 **Практичне завдання:** «Карта наративу (актор → меседж → аудиторія → ефект)»

Формат: пари.

Інструкція:

1. Оберіть тему конфлікту (узагальнено): санкції, кордони, «зовнішнє управління», гуманітарна криза, безпека.
2. Складіть карту:
 - 🧑 актор (хто просуває),
 - 🧠 2 ключові меседжі,
 - 👥 2 аудиторії (внутрішня/зовнішня),
 - 📡 канали (платформи/медіа/«експерти»),
 - 🎯 очікуваний ефект (довіра/страх/підтримка/пасивність).
3. Визначте 3 маркери маніпуляції (фальшива дилема, узагальнення, підміна причин).
4. Запропонуйте 3 контрдії (фактчек + контрнарратив + підсилення довірених голосів).

Вихід: карта + короткий план контрдій.

Питання 4. ⚖️ Міжнародно-правові підходи до регулювання кіберпростору

📖 Теоретичне пояснення

Міжнародне право намагається застосувати до кіберпростору базові принципи:

- суверенітет і невтручання,
- відповідальність держав,
- пропорційність і необхідність (у відповідях),
- due diligence (обов'язок не дозволяти використовувати свою територію для шкідливих дій).

Проблеми:

- 🧩 атрибуція: важко юридично довести нападника;
- ⚠️ поріг «застосування сили»: коли кібердія = агресія?;
- 🌐 роль недержавних акторів (хакери, проксі);

- різні підходи держав до «цифрового суверенітету» і прав людини.

Практичне завдання: «Юридичний тест-кейс (3 сценарії)»

Формат: групи.

Інструкція:

1. Розгляньте 3 сценарії:
 - А) DDoS на урядові сайти;
 - В) злам реєстрів із витоком персональних даних;
 - С) атака на енергосистему з відключенням критичних об'єктів.
2. Для кожного визначте:
 - чи є порушення суверенітету (так/ні/спірно) і чому;
 - який рівень шкоди (низький/середній/високий);
 - які відповіді є «легальними» (дипломатія/санкції/правові механізми/кіберконтрдії).
3. Висновок: де найскладніша межа між «інцидентом» і «актом агресії»?

Вихід: таблиця + 6–8 речень висновку.

Питання 5. Технологічні санкції як інструмент геополітичного тиску

Теоретичне пояснення

Технологічні санкції – обмеження доступу до технологій, компонентів, софту, сервісів, інвестицій або стандартів. Це працює як важіль, бо сучасні економіки залежать від:

- чипів і обладнання,
- хмар і платформ,
- патентів/ліцензій,
- глобальних ланцюгів постачання.

Ефекти:

- короткостроково – зниження спроможностей;
- довгостроково – стимул «суверенізації», імпортозаміщення або переорієнтації ланцюгів.

Ризики санкцій:

- «відкат» глобалізації (фрагментація ринків),
- удар по бізнесу й союзникам,
- пришвидшення технорозколу (два стандарти/дві екосистеми).

Практичне завдання: «Матриця санкцій (ціль → канал → наслідок → контрстратегія)»

Формат: групи.

Інструкція:

1. Оберіть сектор (чипи, телеком, хмари, ІІІ, кіберінструменти).
2. Заповніть матрицю:
 - ціль санкцій (що обмежити),
 - канал (експорт-контроль, ліцензії, обмеження сервісів, фінанси),
 - наслідок для цілі (технологічний/економічний/військовий),

- 🍷 побічні ефекти (для союзників/ринку),
- 🛠️ контрстратегія країни-мішені (диверсифікація, локалізація, альтернативні постачальники, інновації).

3. Висновок: коли санкції працюють, а коли – «стріляють у ногу»?

Вихід: таблиця + короткий висновок.

Питання 6. 🤝 Перспективи формування системи колективної цифрової безпеки

📖 Теоретичне пояснення

Колективна цифрова безпека можлива через:

- обмін інформацією про загрози (CERT/CSIRT-мережі),
- спільні навчання і протоколи реагування,
- узгоджені стандарти захисту критичної інфраструктури,
- механізми підтримки країн із меншими спроможностями (capacity building),
- політичну солідарність (спільні заяви, санкційна координація).

Бар'єри:

- недовіра і страх розкриття вразливостей,
- різні правові режими і підходи до приватності,
- конкуренція великих держав.

🔧 Підсумкове практичне завдання: «Симуляція колективної відповіді на кібератаку»

Формат: рольова гра.

Ролі:

- 🏛️ держава-жертва (кіберцентр + уряд),
- 🤝 міжнародна організація/союз (координація),
- 🏢 приватний сектор (провайдер/хмара),
- 📰 медіа/громадськість (довіра, паніка, прозорість).

Інструкція:

1. За 12 хв узгодьте план із 7 пунктів:
 - технічна реакція,
 - публічна комунікація,
 - атрибуція (як і коли),
 - допомога партнерів,
 - захист критичної інфраструктури,
 - дипломатичні кроки,
 - відновлення і аудит.
2. Визначте, що можна повідомляти одразу, а що – лише після перевірки (щоб не нашкодити).
3. Додайте 3 реформи «після інциденту» для підвищення стійкості.

Вихід: план реагування на 1 сторінку.

🔍 Питання для підсумкової рефлексії

1. 🛠️ Чому гібридні інструменти часто ефективніші за відкриту силу?

2. Що є вразливішим у кіберпросторі: інфраструктура чи довіра?
3. Чи можуть стратегічні наративи змінювати результат конфлікту так само, як військові операції?
4. Чому міжнародне право в кіберсфері розвивається повільно?
5. Технологічні санкції – це інструмент стримування чи фактор фрагментації світу?
6. Яка модель колективної цифрової безпеки реалістичніша: глобальна чи «коаліції за інтересами»?

ТЕМА 6. СУБНАЦІОНАЛЬНІ АКТОРИ ТА МЕРЕЖЕВІ ФОРМАТИ МІЖНАРОДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Мета семінару

- розкрити парадипломатію як елемент **багаторівневої геополітики** (держави + міста/регіони + мережі);
- показати, як міста й регіони стають **самостійними учасниками міжнародних процесів** (економіка, безпека, клімат, гуманітарні питання);
- проаналізувати роль цифрових інструментів у «міській/регіональній дипломатії» (комунікація, проєкти, дані, брендинг);
- пояснити мережеві альянси як форму геостратегічного партнерства (issue-based coalitions);
- розглянути європейський досвід трансрегіональної співпраці як модель інституційної «мережовості»;
- визначити виклики та ризики цифрової парадипломатії і способи їх мінімізувати.

Очікувані результати навчання

Після семінару студент(ка) вміє:

- пояснювати поняття: парадипломатія, city diplomacy, трансрегіональна співпраця, мережеве врядування, субнаціональні актори, цифрова дипломатія, багаторівнева політика;
- аналізувати мотиви й інструменти міжнародної активності міст/регіонів;
- проєктувати міжнародний проєкт для міста/регіону та підбирати партнерів/канали;
- будувати «мережеву карту» співпраці та визначати вузли впливу/ризиків;
- формувати базові протоколи цифрової безпеки і кризової комунікації для субнаціональних акторів.

Питання 1. Парадипломатія: теоретичні підходи та сучасна практика

Теоретичне пояснення

Парадипломатія – міжнародна діяльність субнаціональних одиниць (міста, регіони, громади, автономії) для просування інтересів розвитку й безпеки.

Теоретичні підходи (коротко, як «лінзи»):

- **багаторівневе управління**: міжнародна політика – це не лише держави, а взаємодія рівнів влади;
- **мережеве врядування**: важливі горизонтальні мережі (міста–міста, регіони–регіони);
- **геоекономічний підхід**: конкуренція за інвестиції, таланти, логістику, гранти;
- **ідентичнісний підхід**: культурні зв'язки, діаспори, історичні наративи як ресурс контактів.

Сучасна практика: міста й регіони діють через партнерства, форуми, мережі, «побратимства», спільні проєкти, обміни даними й технологіями.

Практичне завдання: «Паспорт парадипломатії регіону»

Формат: групи 3–4.

Інструкція:

1. Оберіть умовний регіон/місто (портове, прикордонне, інноваційне, туристичне тощо).
2. Заповніть «паспорт» (коротко):
 - 3 міжнародні цілі (економіка/безпека/культура/освіта),
 - 3 типи партнерів (міста, інституції, бізнес, університети),
 - 5 інструментів (проєкти, гранти, цифрові платформи, форуми, промо-кампанії),
 - 3 обмеження (правові, ресурсні, політичні),
 - узгодження з національною політикою (де можливий конфлікт/синергія).
3. Висновок: який підхід (мережевий/геоекономічний/ідентичнісний) тут домінує і чому?

Вихід: one-page «паспорт».

Питання 2. Міста і регіони як самостійні учасники міжнародних процесів

Теоретичне пояснення

Міста й регіони стають помітними акторами, бо:

- глобальні проблеми «приземляються» на місцевий рівень (клімат, міграція, кіберінциденти);
- міста є центрами економіки та інновацій (кластери, стартапи, університети);
- місцева влада швидше експериментує (пілоти, smart-рішення);
- мережі міст можуть діяти оперативніше за міждержавні організації.

Геополітичний сенс: субнаціональні актори формують «другий контур» міжнародної взаємодії – інколи дуже впливовий.

Практичне завдання: «Кейс «місто як актор» – інтереси та ресурси»

Формат: пари.

Інструкція:

1. Оберіть тип міста/регіону:
 - індустріальний / ІТ-кластер / порт / університетський / «зелений» регіон.
2. Визначте:
 - 3 міжнародні інтереси (що хоче отримати),
 - 3 ресурси впливу (економіка, експертиза, брендинг, логістика),
 - 3 міжнародні інструменти (проєкти, мережі, дипломатія міст, цифрові кампанії).

3. Додайте 2 ризики (репутаційний, правовий або безпековий) і способи їх зменшення.

Вихід: короткий кейс на 12–14 рядків.

Питання 3. Цифрові інструменти у діяльності субнаціональних акторів

Теоретичне пояснення

Цифрові інструменти дають містам/регіонам:

- швидку міжнародну комунікацію (соцмережі, сайти, цифрові кампанії);
- залучення партнерів та донорів (онлайн-пітчі, платформи проєктів);
- управління даними (відкриті дані, smart city, аналітика);
- роботу з діаспорою і міжнародними громадами;
- кризові канали (попередження, координація допомоги).

Ризик: менші бюджети й слабші протоколи безпеки → вища вразливість до зламів/маніпуляцій.

Практичне завдання: «Цифровий набір інструментів міста (toolkit)»

Формат: групи.

Інструкція:

1. Уявіть, що місто запускає міжнародну цифрову присутність «з нуля».
2. Складіть toolkit із 10 позицій:
 - 3 комунікаційні (сайт/медіакіт/соцмережі),
 - 3 партнерські (платформа проєктів, база контактів, календар подій),
 - 2 дані/прозорість (відкриті дані, карта проєктів),
 - 2 безпекові (2FA, протокол доступів/резерви).
3. Для кожної позиції додайте: навіщо потрібна (1 речення) і хто відповідальний (роль).

Вихід: список-toolkit + короткий коментар.

Питання 4. Мережеві альянси як нова форма геостратегічного партнерства

Теоретичне пояснення

Мережевий альянс – гнучка коаліція акторів навколо проблеми (issue-based coalition): клімат, інновації, безпека, міграція, гуманітарні програми.

Переваги:

- швидкість і гнучкість,
- обмін практиками,
- ефект масштабу (спільні стандарти/проєкти),
- можливість обходити «застиглі» інституції.

Обмеження:

- нестача зобов'язувальності,
- ризик «розмитості відповідальності»,
- залежність від фінансування і довіри.

Практичне завдання: «Дизайн мережевого альянсу (1 сторінка)»

Формат: групи 4–5.

Інструкція:

1. Оберіть тему альянсу (кіберстійкість міст / зелена мобільність / цифрові послуги / гуманітарна координація).
2. Заповніть структуру:
 - мета (1 речення),
 - учасники (мінімум 8: 4 міста/регіони + 2 університети + 1 бізнес + 1 НУО),
 - 5 інструментів співпраці (спільні проєкти, обмін даними, тренінги, стандарти),
 - правила мережі (вступ/прозорість/обмін інформацією),
 - 2 вимірювані результати (що буде через 12 місяців),
 - 3 ризики + як їх зменшити.
3. Коротка презентація 2–3 хв.

Вихід: one-page дизайн мережі.

Питання 5. eu Європейський досвід трансрегіональної співпраці

Теоретичне пояснення

Європейський досвід цікавий тим, що трансрегіональна співпраця часто інституціоналізована:

- наявні рамки, програми, спільні стандарти;
- великі можливості для проектного фінансування;
- логіка «узгодження правил» і взаємного визнання;
- сильний акцент на прозорість, підзвітність і сумісність процедур.

Для геополітики це приклад того, як **правила і мережі** можуть бути силою (нормативний вплив).

Практичне завдання: «Модель EU-трансрегіонального проєкту (скелет)»

Формат: групи.

Інструкція:

1. Оберіть 1 тему: цифрові послуги / інновації / транспорт / енергостійкість / кіберстійкість міст.
2. Складіть «скелет» проєкту:
 - мета,
 - партнери (мінімум 4 регіони/міста з різних країн),
 - цифровий компонент (платформа/дані/стандарти),
 - управління (хто координатор, як ухвалюють рішення),
 - результати (3 вимірювані),
 - ризики (3) і запобіжники.
3. Висновок: що в ЄС робить такі проєкти стабільнішими?

Вихід: паспорт проєкту на 1 стор.

Питання 6. ⚠ Виклики та ризики цифрової парадипломатії

Теоретичне пояснення

Цифрова парадипломатія має специфічні ризики:

- компрометація акаунтів і фішинг (мер/пресслужба/департаменти);
- підміна повідомлень і репутаційні скандали;
- юридичні конфлікти з національною політикою (хто має мандат говорити назовні?);
- витoki персональних даних (списки допомоги, реєстри);
- маніпуляції партнерствами (токсичні донори, «підсадні» організації).

Ключ – протоколи: безпека, узгодження позицій, кризові сценарії, навчання персоналу.

Підсумкове практичне завдання: «Протокол цифрової парадипломатії (10 правил + інцидент-скрипт)»

Формат: групи.

Інструкція:

1. Складіть 10 правил:
 - 4 технічні (2FA, доступи, резерви, оновлення),
 - 3 організаційні (хто публікує, хто погоджує, журнал інцидентів),
 - 3 комунікаційні (єдиний спікер, шаблони заяв, принципи реагування).
2. Додайте інцидент-скрипт «Злам офіційного акаунта» (8 кроків):
блокування → підтвердження → повідомлення → відновлення → розслідування → запобіжники → звіт → навчання.
3. Висновок: який ризик найкритичніший і чому?

Вихід: протокол + скрипт (1–2 стор.).

Питання для підсумкової рефлексії

1. Парадипломатія підсилює державу чи може створювати конфлікт із національною зовнішньою політикою?
2. Який ресурс міста/регіону найсильніший у міжнародній взаємодії: економіка, інновації, бренд чи мережі?
3. Чи цифрові інструменти роблять субнаціональних акторів більш впливовими – чи більш вразливими?
4. Чому мережеві альянси інколи швидші за міждержавні організації, але менш «зобов'язувальні»?
5. Які елементи європейського досвіду реально переносні в інші регіони, а які – ні?

ТЕМА 7. НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ У СИСТЕМІ СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ КООРДИНАТ

Мета семінару

- окреслити **геополітичне положення України** у історичному та сучасному вимірах (простір, коридори, сусідство, безпека);
- розібрати **євроатлантичний вектор** як стратегічний вибір та його політичні наслідки;
- зрозуміти, що таке **інформаційна стійкість** у гібридній війні та як вона пов'язана з національною безпекою;
- проаналізувати роль України у формуванні **регіональних альянсів** та мереж партнерств;
- UAPL розглянути **Україна–Польща** як приклад стратегічної взаємодії, зокрема у цифровому вимірі (цифровізація, кібер, інновації);
- оцінити перспективи інтеграції України до **глобального цифрового простору** (ЄС-процес, стандарти, сумісність, кіберспівпраця).

Очікувані результати навчання

Після семінару студент(ка) вміє:

- пояснювати поняття: геополітичний коридор, буфер/фронтір, центр сили, євроатлантична інтеграція, гібридна війна, інформаційна стійкість, цифрова інтеграція, кібердипломатія;
- робити просторово-стратегічний аналіз України (актор → інтерес → інструмент → ризик);
- оцінювати інтеграційні траєкторії (ЄС/НАТО) як елементи геостратегії, а не лише «дипломатичні гасла»;
- створювати практичні продукти: карта інтересів, матриця стійкості, короткий policy brief, сценарний аналіз;
- аргументовано дискутувати про компроміси: безпека ↔ інтеграція ↔ суверенітет ↔ цифрова відкритість.

Питання 1. Геополітичне положення України: історичні та сучасні виміри

Теоретичне пояснення

Геополітичне положення України можна описувати через кілька «лінз»:

- **простір і коридори:** Україна лежить на перетині сухопутних і морських напрямів у Європі, що робить її важливою в логіці безпеки й логістики;
- **сусідство і фронтір:** прикордонність до різних політико-безпекових зон посилює роль України як ключового елемента регіональної стабільності;
- **ресурсно-економічний вимір:** простір, інфраструктура, людський капітал – фактори стійкості й інтеграції;
- **історичний вимір:** зміна імперських/союзницьких конфігурацій у регіоні впливала на стратегічні вибори України, але сучасна геополітика визначається не історією «як долею», а **інституційною спроможністю** та союзами.

Практичне завдання: «Карта геополітичних лінз України (4 блоки)»

Формат: пари/групи.

Інструкція:

1. Створіть 4 блоки:
 Безпека / *Коридори й інфраструктура* / *Економіка* / *Ідентичність і політичний вибір*.
2. У кожному блоці впишіть по 4 тези: **можливість** (2 тези) + **вразливість** (2 тези).
3. Додайте 1 короткий висновок: який блок сьогодні є «ядром» нац. інтересів і чому?

Вихід: карта (1 стор.) + висновок 5–6 речень.

Питання 2. Євроатлантичний вектор як елемент стратегічного вибору

Теоретичне пояснення

Євроатлантичний вектор – це поєднання:

- **безпекового виміру** (НАТО/стандарти, сумісність, політичні гарантії);
- **інституційного виміру** (ЄС: верховенство права, ринки, регуляторні стандарти);
- **геоекономічного виміру** (інвестиції, ланцюги доданої вартості, модернізація).

Фактологічний орієнтир: ЄС формально запустив переговори з Україною на міжурядовій конференції 25.06.2024; скринінг завершено станом на 09.2025. НАТО фіксує підтримку незворотності шляху України до членства й зміну процедури (без MAP як обов'язкового етапу).

Практичне завдання: «Policy brief: «Що дає інтеграція?» (1 сторінка)»

Формат: індивідуально або пари.

Інструкція (структура):

1. Проблема/мета (3–4 речення): чому інтеграція – це геостратегія, а не лише зовнішня політика?
2. 3 вигоди (безпека/інститути/економіка) – по 2 речення кожна.
3. 3 ризики/бар'єри (політичні, економічні, комунікаційні) – по 2 речення.
4. 3 кроки державної політики на 12 місяців (конкретно).
5. Висновок: який індикатор покаже «успіх траєкторії»?

Вихід: 1 стор. policy brief.

Питання 3. Інформаційна стійкість України в умовах гібридної війни

Теоретичне пояснення

Інформаційна стійкість – здатність суспільства й інститутів:

- зберігати довіру та керованість під тиском дезінформації;
- швидко верифікувати факти й пояснювати події;
- протидіяти маніпуляціям без руйнування свободи слова;
- захищати цифрову інфраструктуру комунікацій.

Ключовий момент: у гібридній війні ціллю часто є **не «переконати», а виснажити**, посіяти сумнів, поляризацію, злам довіри.

 Практичне завдання: «Матриця стійкості (інституції × загрози × відповіді)»

Формат: групи 3–4.

Інструкція:

1. Виберіть 4 інституції: урядові комунікації, медіа, освіта/наука, місцеве самоврядування (або інші).
2. Для кожної інституції випишіть:
 - 2 загрози (фейки, витоки, deepfake, атаки на довіру, бото-мережі);
 - 2 відповіді (протоколи, фактчек, прозорість, медіаграмотність, кризова комунікація).
3. Позначте 2 «слабкі місця» системи і запропонуйте 3 пріоритетні реформи.

Вихід: таблиця + пріоритети.

Питання 4. Роль України у формуванні регіональних альянсів

 Теоретичне пояснення

Регіональні альянси й мережі партнерств – це спосіб:

- підсилити колективну безпеку та координацію;
- створити «пояс стійкості» (інфраструктура, логістика, енергетика, кібер);
- збільшити переговорну вагу в ширших форматах (ЄС/НАТО/інші).

У XXI ст. альянси – це не лише оборона, а й **інституції + стандарти + спільні проєкти** (зокрема цифрові й кібер).

 Практичне завдання: «Дизайн регіональної ініціативи (1 стор.)»

Формат: групи.

Інструкція:

1. Оберіть тему ініціативи: кіберстійкість регіону / логістика і коридори / цифрові послуги / інновації.
2. Заповніть:
 - мета;
 - учасники (мінімум 5 держав/інституційних партнерів);
 - 5 інструментів (навчання, обмін даними, спільні стандарти, фонд/проєкти, протоколи реагування);
 - 3 ризики (політичні, ресурсні, інформаційні) + запобіжники;
 - 2 вимірювані результати на 12 місяців.
3. 2-хв презентація: чому це посилює позиції України?

Вихід: one-page план.

Питання 5. UA-PL Україна – Польща: стратегічне партнерство у цифровому вимірі

Теоретичне пояснення

«Цифровий вимір» партнерства – це не лише IT, а:

- цифровізація послуг і сумісність процедур,
- співпраця в інноваціях і цифровій економіці,
- кіберстійкість і обмін практиками,
- інституційні меморандуми/програми співробітництва.

Є публічні урядові повідомлення про меморандум між Україною та Польщею щодо співпраці в цифровізації/інноваціях. Також у публічних матеріалах відзначається поглиблення кіберспівпраці ЄС–Україна, що важливо для «європейського цифрового треку».

Практичне завдання: «Проект «UA–PL Digital» : 3 напрями + дорожня карта»

Формат: групи 3–4.

Інструкція:

1. Оберіть 3 напрями співпраці (наприклад):
 кіберстійкість / цифрові послуги і взаємне визнання / інновації та освіта.
2. Для кожного напрямку визначте:
 - 1 ціль (конкретно);
 - 2 інструменти (пілот, навчання, спільний центр, обмін даними, стандарт);
 - 1 результат, який можна виміряти за 12 місяців.
3. Додайте 3 ризики (політичні, ресурсні, інформаційні) і як їх зменшити.
4. Підсумок: який напрям дає найбільший геополітичний ефект і чому?

Вихід: дорожня карта на 1 стор.

Питання 6. Перспективи інтеграції України до глобального цифрового простору

Теоретичне пояснення

Інтеграція до глобального цифрового простору має «двигуни»:

- **регуляторна сумісність і стандарти** (особливо у напрямі ЄС та цифрових програм);
- **кіберспівпраця** як умова довіри (ЄС–Україна підтримують поглиблення взаємодії в кіберсфері).
- **цифрова держава як репутаційний актив** (довіра до сервісів, прозорість, керованість);
- **інновації/IT-екосистема** та міжнародні партнерства (український урядовий дискурс робить акцент на міжнародних партнерствах і розвитку цифрових напрямів).

Додатковий політичний контекст: українська сторона публічно наголошує на потребі пришвидшення євроінтеграційних процесів; у березні 2026 з'явилися

заяви про готовність технічно завершити підготовку для переговорних «тем/кластерів» у короткі строки (але просування залежить від політичних рішень держав ЄС).

Підсумкове практичне завдання: «Сценарії цифрової інтеграції України – 2030»

Формат: 3 групи.

Сценарії:

1. **Швидка конвергенція зі стандартами ЄС** (висока сумісність, кіберспівпраця, цифрові програми)
2. **Фрагментована інтеграція** (часткова сумісність, нерівномірні сектори, «острівці» стандартів)
3. **Інтеграція під тиском ризиків** (кіберзагрози, кадровий дефіцит, втома партнерів, інформаційні атаки)

Інструкція:

1. Опишіть 5 характеристик сценарію: стандарти/право, кібер, економіка, довіра, інфраструктура.
2. Назвіть 3 тригери, які приведуть до цього сценарію.
3. Запропонуйте 5 політик для України (конкретно): кадри, кібер, регуляторика, партнерства, інфраструктура.
4. Висновок: який сценарій найбільш імовірний і чому?

Вихід: 1 стор. + 3-хв презентація.

Питання для підсумкової рефлексії

1. Який чинник є ключовим у геополітичному положенні України сьогодні: простір/коридори, союзи, інституційна спроможність чи цифрова стійкість?
2. Євроатлантичний курс – це більше про безпеку чи про інститути? Чи можна їх розділити?
3. Інформаційна стійкість – це технологія чи культура довіри?
4. Який формат партнерства ефективніший у XXI ст.: великі інституції чи мережеві регіональні ініціативи?
5. У чому «цифровий вимір» партнерства з Польщею може дати найбільший мультиплікатор?
6. Що є найскладнішим у цифровій інтеграції: стандарти/право, кадри, кібер, чи політична воля партнерів?

ТЕМА 8. ГЕОЕКОНОМІЧНА КОНКУРЕНЦІЯ ТА ПРАВОВІ РЕЖИМИ РЕГУЛЮВАННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Мета семінару

- зрозуміти **геоекономіку** як інструмент реалізації національних інтересів (торгівля, інвестиції, технології, ланцюги постачання);
- розібрати санкції та експортний контроль як «важелі» геополітичного тиску й стримування;
- проаналізувати, як **правові режими** регулюють цифрові ринки та міжнародну торгівлю (правила, стандарти, комплаєнс);
- оцінити роль трансрегіональних економічних об'єднань у XXI ст. (переваги, обмеження, конкуренція блоків);
- показати взаємодію права, економіки й геополітики (коли право стає силою, а коли – полем боротьби);
- сформулювати бачення тенденцій нового глобального економічного порядку (фрагментація/коаліції/«економічна безпека»).

Очікувані результати навчання

Після семінару студент(ка) вміє:

- пояснювати поняття: геоекономіка, економічна безпека, санкції, експортний контроль, комплаєнс, торговельні режими, цифрові ринки, трансрегіоналізм, фрагментація;
- аналізувати кейси через зв'язку **інтерес → інструмент → правова рамка → ефект → ризики**;
- будувати порівняльні матриці (режими/блоки/стратегії держав);
- готувати короткі аналітичні продукти: полісу мето, карта ризиків, дизайн угоди/режиму;
- аргументовано дискутувати: де межа між «правилами ринку» та «політикою сили».

Питання 1. Геоекономіка як інструмент реалізації національних інтересів

Теоретичне пояснення

Геоекономіка – це використання економічних інструментів для досягнення стратегічних цілей держави. Вона працює через:

- торгівлю, інвестиції, кредити, фінансові потоки;
- контроль ланцюгів постачання (ресурси, логістика, компоненти);
- стандарти та технології (хто задає правила – той формує ринок);
- інституції й режими (угоди, організації, регуляторні «клуби»).

Сучасний фокус: **економічна безпека** – зменшення стратегічних залежностей без повного розриву взаємозалежності.

Практичне завдання: «Ланцюг геоекономічного впливу (ресурс → важіль → політика → ефект)»

Формат: пари.

Інструкція:

1. Оберіть 3 геоекономічні ресурси: енергетика / продовольство / технології / логістика / фінанси.
2. Для кожного побудуйте ланцюг:
ресурс → важіль → інструмент політики → очікуваний ефект → побічні наслідки.
3. Додайте по 1 прикладу (узагальнено).
4. Висновок (5–6 речень): який важіль найстійкіший у довгостроковій перспективі і чому?

Вихід: 3 ланцюги + висновок.

Питання 2. Санкційна політика у сучасній міжнародній практиці

Теоретичне пояснення

Санкції – це інструмент примусу/стримування без прямої військової сили. Типи:

- фінансові (активи, банки, доступ до капіталу);
- торговельні (ембарго, квоти, заборони);
- персональні (візи, активи, обмеження);
- технологічні (експортний контроль, ліцензії, заборона сервісів);
- вторинні (тиск на третіх осіб за співпрацю з «мішенню»).

Проблеми санкцій:

- ефективність залежить від коаліції та комплаєнсу;
- можуть мати сильні побічні наслідки для третіх країн і бізнесу;
- часто стимулюють адаптацію/обхід/суверенізацію.

Практичне завдання: «Матриця санкційної ефективності (ціль → інструмент → умови успіху → ризики)»

Формат: групи 3–4.

Інструкція:

1. Оберіть 1 ситуацію (узагальнено): агресія/порушення прав/ядерна програма/кібератаки.
2. Заповніть матрицю:
 - політична мета санкцій;
 - набір інструментів (мінімум 4 типи);
 - умови успіху (коаліція, контроль обходу, чіткі критерії зняття);
 - побічні наслідки (ринок, гуманітарні ефекти, ескалація);
 - контрстратегії «мішені» (обхід, імпортозаміщення, переорієнтація торгівлі).
3. Висновок: які санкції виглядають найбільш «точковими», а які – найбільш «токсичними» для системи?

Вихід: таблиця + 6–8 речень висновку.

Питання 3. Правове регулювання цифрових ринків та міжнародної торгівлі

Теоретичне пояснення

Цифрові ринки створюють нові юридичні питання:

- дані як актив (доступ, передача, локалізація);
- платформна влада (конкуренція, монополізація, правила доступу);
- онлайн-реклама та прозорість;
- кібербезпека як умова торгівлі (довіра до сервісів);
- юрисдикція (де виникає правовідносина: сервер/користувач/компанія?).

Регуляторні режими впливають на торгівлю так само, як тарифи: вони задають правила входу на ринок.

Практичне завдання: «Регуляторний кейс-аналіз цифрового ринку (факт → норма → інституція → рішення)»

Формат: пари.

Інструкція:

1. Оберіть 1 кейс (абстрактно): платформа-монополіст / транскордонні дані / онлайн-реклама / маркетплейс і продавці.
2. Опишіть:
 - що є проблемою (2–3 речення);
 - які норми/принципи потрібні (конкуренція, прозорість, приватність, безпека);
 - яка інституція має діяти (регулятор/суд/міжнар. угода/саморегуляція);
 - яке рішення є збалансованим (3 пункти).
3. Додайте блок «ризики регулювання»: надрегулювання, цензура, витрати на комплаєнс.

Вихід: 1 сторінка кейс-аналізу.

Питання 4. Трансрегіональні економічні об'єднання у XXI столітті

Теоретичне пояснення

Трансрегіональні об'єднання (угоди/пакти/партнерства між різними регіонами) зростають через:

- потребу в доступі до ринків і правилах торгівлі;
- конкуренцію стандартів (технічних, цифрових, екологічних);
- прагнення зменшити ризики ланцюгів постачання;
- політичну логіку блоків і коаліцій.

Сучасні угоди часто включають не лише мита, а й:

- цифрову торгівлю,
- інтелектуальну власність,
- інвестиційні режими,

- стандарти безпеки/сертифікації.

 Практичне завдання: «Порівняльна матриця об'єднань (3 формати × 6 параметрів)»

Формат: групи.

Інструкція:

1. Оберіть 3 формати (будь-які):
«глибока зона вільної торгівлі», «цифрова угода», «інвестиційний пакт», «митний союз» тощо.
2. Порівняйте за 6 параметрами:
 - цілі;
 - що регулює (мита/стандарти/дані/інвестиції);
 - інституції виконання (спори, арбітраж, комітети);
 - вигодонабувачі (хто виграє);
 - ризики (залежність, асиметрія, політизація);
 - гнучкість/адаптивність (як швидко оновлюється під технології).
3. Висновок: який формат найбільш придатний для цифрової економіки і чому?

Вихід: матриця + висновок.

Питання 5. Взаємодія права, економіки та геополітики

 Теоретичне пояснення

У ХХІ ст. право стало частиною сили:

- право задає правила торгівлі, стандартів, доступу до ринків;
- право використовується як інструмент тиску (санкції, судові позови, обмеження);
- конкуренція часто йде не за територію, а за **режими**: хто встановлює норми, сертифікації, вимоги до технологій.

Це породжує «правові конфлікти»:

- екстериторіальність норм,
- конкуренція стандартів,
- політизація економічних спорів.

 Практичне завдання: «Трикутник взаємодії (право–економіка–геополітика)»

Формат: пари.

Інструкція:

1. Намалюйте трикутник: Право – Економіка – Геополітика.
2. Візьміть 6 інструментів: санкції, стандарти, угоди, експортний контроль, антимонопольне регулювання, захист даних.
3. Для кожного інструмента напишіть:
 - економічний ефект (коротко),
 - геополітичний ефект (коротко),

- правовий ризик/дилема (2–3 слова).
- 4. Висновок: який інструмент найчастіше «маскує» геополітику під право/економіку?

Вихід: таблиця + 5–6 речень висновку.

Питання 6. Формування нового глобального економічного порядку

Теоретичне пояснення

Новий економічний порядок формується під тиском:

- фрагментації й регіоналізації (блоки, «дружні» ланцюги постачання);
- зростання ролі технологій і стандартів (цифрові правила як «митні бар'єри нового типу»);
- санкційної політики та економічної безпеки;
- енергетичного переходу й конкуренції за критичні ресурси;
- нерівності та перегляду правил глобального управління.

Ключове питання: чи буде світ рухатися до **мінімальних універсальних правил** чи до **конкуренції режимів**.

Підсумкове практичне завдання:

«Сценарії глобального економічного порядку – 2035»

Формат: 3 групи.

Сценарії:

1. **Мінімальна глобальна координація** (правила зберігаються, але з більшим акцентом на безпеку)
2. **Економічні блоки та фрагментація** (конкуруючі стандарти, обмежені потоки, «екосистеми»)
3. **Мережеві коаліції за інтересами** (гнучкі угоди, секторні клуби: цифрові, кліматичні, технологічні)

Інструкція:

1. Опишіть 5 характеристик сценарію: торгівля, технології, право, фінанси, безпека.
2. Назвіть 3 вигодонабувачі і 3 ті, хто програє.
3. Вкажіть 3 тригери, які можуть привести до сценарію.
4. Запропонуйте 5 політик для «середньої держави»: як зменшити залежність і не втратити інтегрованість.

Вихід: 1 сторінка + 3-хв презентація.

Питання для підсумкової рефлексії

1. Чи геоекономіка сьогодні ефективніша за класичну геополітику сили? Чому?
2. Санкції – це інструмент порядку чи фактор фрагментації?
3. Чи здатне право стримувати геополітичну конкуренцію, чи лише «оформлює» її?
4. Трансрегіональні угоди – це інтеграція чи створення блоків?

5. 🌐 Який сценарій глобального економічного порядку виглядає найбільш реалістичним і чому?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Петров П. Г. Технологічні системно-утворюючі чинники формування зовнішньополітичного іміджу Північної Кореї: загальна характеристика. Регіональні студії. 2023. № 32. С. 187–191. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.32.30>
2. Петров П. Г. Цифровізація технологій зовнішньої політики суб'єкта міжнародних відносин: цифровізація та дипломатичні технології Ізраїлю. Регіональні студії. 2023. № 34. С. 212–217. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.34.36>
3. Петров П. Г., Головка І. К. Участь суб'єктів (мерів міст) цифрової парадипломатії України в інформатизації внутрішньої та зовнішньої спільнот. Національні інтереси України: науково-практичний журнал. 2025. № 4 (9). С. 1088–1103. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-4\(9\)-1088-1103](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-4(9)-1088-1103)
4. Петров П. Г., Котов І. Д. Історичні засади розвитку цифровізації США у контексті становлення демократії. Національні інтереси України: науково-практичний журнал. 2025. № 1 (6). С. 612–626. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-1\(6\)-612-626](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-1(6)-612-626)
5. Петров П. Глобальна цифровізація та криза міжнародного демократичного легітимізму. Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках. 2025. Т. 8, № 1. С. 254–262. DOI: <https://doi.org/10.15421/342531>
6. Петров П. Глобальна цифровізація як виклик та можливість для міжнародного демократичного порядку: політико-інституційний аналіз. Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2025. Т. 17, № 1. С. 283–290. DOI: <https://doi.org/10.15421/352536>
7. Петров П. Демократія онлайн: виклики і можливості політичної участі в умовах цифрової держави. Acta Securitate Volyniensis. 2025. № 5. С. 80–87. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-9385/2025-5-11>
8. Петров П. Е-петиції, онлайн-консультації та цифрове голосування: вплив на реальні політичні рішення. Актуальні проблеми філософії та соціології. 2025. № 53. С. 246–250. DOI: <https://doi.org/10.32782/apfs.v053.2025.41>
9. Петров П. Особливості трансформації політико-інституційних комунікаційних відносин з внутрішнім та зовнішнім середовищем під впливом процесу цифровізації. Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках. 2024. Т. 7, № 2. С. 160–166. DOI: <https://doi.org/10.15421/342455>
10. Петров П. Особливості формування зовнішньополітичного іміджу Ізраїлю. Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2023. Т. 15, спецвипуск. С. 36–42. DOI: <https://doi.org/10.15421/352328>
11. Петров П. Процес внутрішньополітичної цифровізації США (електронне/цифрове урядування): ретроспектива та нормативно-правові засади. Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2024. Т. 16, спецвипуск. С. 77–83. DOI: <https://doi.org/10.15421/352410>

12. Петров П. Роль соціальних мереж у формуванні політичної свідомості громадянина. Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках. 2025. Т. 8, № 2. С. 180–188. DOI: <https://doi.org/10.15421/342555>

13. Петров П. Технології політичної комунікації в міжнародних відносинах України: використання PR-технологій. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. 2023. № 3 (17). С. 98–108. DOI: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2023-03-98-108>

14. Петров П. Трансформація політичних інститутів у цифрову епоху: інновації, стабільність і криза довіри. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. 2025. № 1 (77). С. 129–133. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1\(77\)-18](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1(77)-18)

15. Петров П., Вершина В., Головка І. Роль публічної дипломатії та парадипломатії як інструмент зміцнення політичних інститутів у цифровому вимірі. Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2025. Т. 16, № 2. С. 215–221. DOI: <https://doi.org/10.15421/352462>

16. Петров П., Геворгян М. Україна – Польща: цифровий альянс демократій у добу цифрової трансформації. Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2025. Т. 17, № 2. С. 171–179. DOI: <https://doi.org/10.15421/352563>

17. Петров П., Головка І., Котов І. Моделювання цифрової парадипломатії в глобальному просторі. Стратегія нейтралізації інформаційних загроз. Empirio. 2025. Т. 2, спецвипуск. С. 92–101. DOI: <https://doi.org/10.18523/3041-1718.2025.2.s.92-101>

18. Петров П., Грушка В. Географія цифрового впливу: технологічна трансформація демократії і зовнішньої політики. Публічне управління і політика. 2025. № 4 (8). С. 1–8. DOI: <https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.4.13>

19. Shcherbak V., Tretiak O., Borodin Y., Demura A., Petrov P. The Peculiarities of Inter-Institutional Interaction of Transregional Cooperation Legal Regulation: Trends in the Contemporary EU. Journal of Law and Political Sciences (JLPS). 2025. Vol. 42-2. P. 80–100. URL: <https://journal-law.com/conferences>

Додаткова:

1. Геополітика: навчально-методичний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [Ел. ресурс] / упоряд. І. Милосердна; НУ «Одеська юридична академія». Одеса: Юридична література, 2023. 92 с. DOI: <https://doi.org/10.32837/11300.25662>

2. Гудзеляк І., Ванда І. Політична географія: навчальний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 180 с. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/12/Hudzeliak-Politychna-heohrafiia-book_2021.pdf

3. Дністрянський М. С. Загострення геополітичних взаємин у період постмодерну та становище України: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 154 с. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/Dniastriansky_2020.pdf

4. Дністрянський М., Копачинська Г., Дністрянська Н. Проблеми неврегульованості політичного статусу територій як чинник поглиблення суперечностей у міжнародних відносинах. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія. 2021. Т. 51, № 2. С. 74–81. DOI: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.21.2>
5. Зленко А. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін. 2-ге вид. Харків : Фоліо, 2021. 590 с.
6. Кондратенко О. Криза східного вектора зовнішньої політики України. Політичні дослідження / Political Studies. 2022. № 1 (3). С. 138–163. DOI: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2022-1-7>
7. Кравчук Н. Вплив глобальних трендів на формування геостратегії конкурентоспроможності держави. Empirio. 2024. № 2 (1). С. 53–64. DOI: <https://doi.org/10.18523/3041-1718.2024.1.2.53-64>
8. Марківська Л., Сірук Н. Наративи «неконвенційної» війни сучасної Московії проти України. Українознавчий альманах. 2022. № 30. С. 97–102. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2022.30.1>
9. Потехін О., Клименко Ю. Геополітика проти безпеки: союзницьке стримування агресії в Європі XX – початку XXI століття. Київ : Дух і Літера, 2023. 552 с.
10. Сергієнко Т. І. Особливості сучасної політики Китайської Народної Республіки на міжнародній арені. Наукові праці МАУП. Політичні науки та публічне управління. 2022. № 3 (63). С. 106–112. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3\(63\)-14](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3(63)-14)
11. Сергієнко Т. І. Феномен гегемонічного статусу Сполучених Штатів Америки у міжнародних відносинах. Наукові праці МАУП. Політичні науки та публічне управління. 2023. № 3 (69). С. 69–74. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-3\(69\)-10](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-3(69)-10)
12. Торгонський Д. Світовий правовий порядок: теоретичні основи формування. Публічне право. 2021. № 2 (42). С. 149–156. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2021-42-15>
13. Узун Ю. Привласнення простору: організація взаємодії в складних політичних системах. Одеса: Фенікс, 2021. 378 с.
14. Чупрій Л. Формування та еволюція класичних геополітичних ідей XX століття. Геополітика України. 2022. Вип. 1 (28). С. 9–16. DOI: [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2022.1\(28\).9-16](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2022.1(28).9-16)

Інформаційні ресурси:

1. Бібліотека Конгресу США. Country Studies: офіційний веб-сайт. URL: <https://www.loc.gov/collections/country-studies/?fa=online-format:pdf&sp=2>
2. Державна служба статистики України: офіційний веб-сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара: офіційний вебсайт. URL: <https://www.dnu.dp.ua/>

4. Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека: офіційний вебсайт. URL: <http://www.libr.dp.ua/>
5. Європейський Союз: офіційний вебпортал. URL: https://european-union.europa.eu/contact-eu_uk
6. Інформаційно-пошукова система законодавчих і нормативних документів України. URL: <https://www.rada.gov.ua/>
7. Міністерство закордонних справ України: офіційний вебсайт. URL: <https://mfa.gov.ua/>
8. Міністерство освіти і науки України: офіційний вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua>
9. Наукова бібліотека Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара: офіційний вебсайт. URL: <http://library.dsu.dp.ua/>
10. Національна академія наук України: офіційний вебсайт. URL: <http://www.nas.gov.ua/>
11. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: офіційний вебсайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
12. Національний інститут стратегічних досліджень: офіційний вебсайт. URL: <https://niss.gov.ua/>
13. Організація Об'єднаних Націй: офіційний вебсайт. URL: <https://www.un.org/en>
14. Рада національної безпеки і оборони України: офіційний вебсайт. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/>
15. Цифровий репозиторій Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. URL: <https://repository.dnu.dp.ua/>
16. ЮНЕСКО: офіційний вебсайт. URL: <https://www.unesco.org/en>
17. Directorate-General for Communication. Types of institutions and bodies: official web-site. Available at: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/types-institutions-and-bodies_en
18. European Commission. Areas of EU action: official web-site. Available at: https://commission.europa.eu/about/role/law/areas-eu-action_en
19. European Commission. Common Foreign and Security Policy: official web-site. Available at: https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/common-foreign-and-security-policy_en
20. European Parliament. Directorate-General for Internal Policies. The European Council in 2022. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2023. Available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9154aba7-f617-11ee-8e14-01aa75ed71a1/language-en>
21. European Parliament. Members of the European Parliament: official web-site. Available at: <https://www.europarl.europa.eu/meps/en/home>
22. Official Journal of the European Union. Court of Justice of the European Union. Access to European Union Law. Available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:eu_court_justice
23. Official Journal of the European Union. European Council. Access to European Union Law. Available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:european_council

24. Official Journal of the European Union. European Parliament. Access to European Union. Available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:european_parliament

ПЕТРОВ Павло кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ГОЛОВКО Іван кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

**Методичні рекомендації до семінарських занять
з дисципліни: «Геополітика»**

Методичні рекомендації до семінарських занять з навчальної дисципліни «Геополітика» призначені для студентів спеціальності 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. Вони розкривають зміст основних тем курсу, спрямовані на розвиток аналітичного мислення, формування просторового бачення міжнародних процесів і здатності до комплексного аналізу глобальних викликів. Рекомендації ґрунтуються на міждисциплінарному підході, включають актуальні приклади та сприяють практичній та теоретичній підготовці студентів до професійної діяльності у сфері міжнародної політики, дипломатії, безпеки тощо.